

КРИТИЧКА РЕТРОСПЕКТИВА НА КЛАСИФИКАЦИЈАТА НА ПАРЕМИОЛОШКИТЕ ФОРМИ НА РУСКИОТ ЛИНГВИСТ ГРИГОРИЈ Л'ВОВИЧ ПЕРМЈАКОВ

Кристина Димовска

Институт за фолклор „Марко Цепенков“

Датум на прием: 22.1.2025

Апстракт: Во паремиолошките истражувања името на рускиот лингвист Григориј Л'вович Пермјакров (1919 – 1983) сè уште побудува внимание и неговиот систем на класификација на пословиците како „знаци“ сè уште поттикнува дебати и размислувања меѓу паремиолозите. Г. Л. Пермјакров ја застапува т.н. семиотичко-логичка струја на проучување на пословиците имајќи ја во фокусот логичко-семиотичката конструкција како основа за воспоставување на однос меѓу предметите/објектите, кои се тема во пословиците.

Трудов претставува критички преглед на дел од теориските премиси на Г. Л. Пермјакров од други автори, чии размислувања се однесуваат, главно, на неговата класификација на паремиолошките форми, на неговиот третман на овие форми како говорни клишеа и како (типови) „ситуации“. Главната хипотеза гласи дека *сите паремиолошки истражувања и класификации на паремиолошките форми, вклучувајќи ја и класификацијата на Г. Л. Пермјакров, се до одреден степен валидни, но ниту една од нив не е доволно задоволителна за да се смета за општоприфатена и конечна*. За докажување на хипотезата ќе се користат: аналитичкиот, синтетичкиот и методот на компаративно проучување за да се дојде до заклучокот дека класификацијата на паремиолошките форми, и особено на пословиците, не треба да биде од примарен интерес во паремиолошките истражувања и дека, наместо тоа, акцентот треба да се стави на продуктивни начини за зачувување/меморирање/презервирање на овие форми.

Клучни зборови: Григориј Л'вович Пермјакров, критичка ретроспектива, класификација (на паремиолошки форми), ситуација, говорно клише

Во трудов се дава кратка критичка ретроспектива на критиките што ги добива методот на класификација на паремиолошки форми предложен од рускиот лингвист Григориј Л'вович Пермјакров (1919 – 1983). Благодарение на теориските размислувања на Пермјакров, паремиологијата се издвојува како посебна дисциплина, која ги проучува паремиолошките форми во 20 век, и тој е заслужен за т.н. структурална паремиологија, како што е и насловот на едно од неговите позначајни истражувања.

Главната хипотеза гласи дека *сите паремиолошки истражувања и класификации на паремиолошките форми, вклучувајќи ја и класификацијата на Григориј Л'вович Пермјакров, се до одреден*

ситејен валидни, но ниту една од нив не е доволно задоволителна за да се смета за општиот принцип и конечна. За докажување на хипотезава ќе се користат: аналитичкиот, синтетичкиот и методот на компаративно проучување за да се дојде до заклучокот дека класификацијата на паремиолошките форми, и особено на пословиците, не треба да биде од примарен интерес во паремиолошките истражувања и дека, наместо класификација и класификациски системи, акцентот треба да се стави на продуктивни начини за зачувување/меморирање/презервирање на овие форми.

Имајќи го предвид датирањето на Пермјаковите две најзначајни истражувања – *Општите поговори до сказки: замешки по општи теории клишеа* / *Општите поговори до сказки: размисли за општите теории на клишеа* (1970) и *Основи структурној паремиологије* / *Основи на структурној паремиологија* (1988), во трудов само во општи рамки ќе се исцртаат предлозите, коишто ги дава Г. Л. Пермјак, за дефиницијата и за класификацијата на пословиците како видови на говорни клишеа, и фокусот ќе биде врз рецепцијата на теоријата на Пермјак во паремиолошките истражувања од страна на други автори и паремиолози.

Г. Л. Пермјак ги посвети своите истражувања главно на фолклорот на ориенталните народи и посебно беше заинтересиран, меѓу останатото, за проучувањето на африканскиот фолклор. На паремиолошките истражувања се посвети од 1965 година и во паремиолошките истражувања, и меѓу паремиолозите, веројатно е најпознат по неговиот третман на пословицата како вид знак, поради што се смета за поборник на семиотичко-логичкиот пристап во проучувањето и во класификацијата на пословиците. Тој смета дека пословиците и поговорите се јазични феномени, кои делат слични својства со изреките и дека претставуваат логички единици со конкретни значења. Веќе е познато дека ваквите фиксирани типови реченици, предадени со уметнички стил на изразување и со стилски фигури се стабилни и неменливи единства во јазикот. Во теоријата на Пермјак, оперативниот термин за овие „скаменети“ изрази е „супрафразеолошки единства“ чијашто карактеристика на затвореност/завршеност/заокруженост/неменливост овозможува во говорна ситуација да се користат на ист или на сличен, но, во секој случај, на определен начин однапред (в. Пермјак 1970: 50).

Лаукахангас смета дека и покрај неговите сериозни заложби во паремиологијата, методот на класификација на Пермјак не бил добро разбран, па од таа причина и не се применува во современите класификации на пословиците. Според неа, лажмотивот во работата на Пермјак се состои во хипотезата дека постојат правила преку кои се создаваат одредени јазични единици, кои се повторуваат, и дека неговиот пристап (на Пермјак) се изведува преку оптиката на:

граматиката, поетиката и реториката (Lauhakangas 2015). Најкарактеристичното својство во анализата на Пермјаков се состои во издвојувањето на терминот „ситуација“ како посебен и тој ги прецизира ситуациите и реалните животни контексти во кои се создаваат фолклорните текстови: „Фигуративното значење на клишеизираниите текстови овозможува фолклорните текстови да се користат како правила за идентификација на нови и на претходно непознати ситуации“ (Permyakov 1979: 272).

Во еден свој подоцнежен текст, односно поглавје од книга, Лаухакангас смета дека иако Пермјаков „примарно ги третираат пословиците како јазични феномени, како посебен вид клише, тој ги толкувал [како искази, кои] претставуваат различни *ситуации*“ (Lauhakangas 2019: 136; курзив К. Д.). Фатакова и Кулкова ја истакнуваат важноста, којашто Пермјаков му ја дава на автономното паремиолошко ниво во јазичниот систем и според него, ова ниво, кое содржи паремиолошки форми, како што се: пословиците, поговорките, изреките, суеверијата, велеризмите, загатките и други, е највисокото ниво на јазикот, во кое, исто така, е содржан и „богат арсенал на [други] единици“ (Fattakhova & Kulkova 2014: 935). Овие единици се прилагодени на таков начин што можат да опфатат и да се однесуваат на типични, повторливи животни ситуации, кои го прават нивното паметење и пренесување, преку јазикот, полесно и поедноставно.

Гжибек (Grzybek) посветува посебно внимание на дефинирање, но и на критика на Пермјаковиот „паремиолошки знак“, кој треба да се замисли како сооднос меѓу четири елементи: 1. вистинската ситуација; 2. знакот како таков (ознака и означувач); 3. експлицитен опис на буквалното значење на знакот и 4. толкување на знакот и негов целосен опис (1989: 185). Според него, ваквите разлики во рамките на паремиолошкиот знак можеби изгледаат контрадикторни затоа што изгледа како „вистинската ситуација“ и „толкувањето на знакот и неговиот целосен опис“ да се идентични; но, сепак, Пермјаков ја сместува „вистинската ситуација“ во една екстрасемиотичка реалност, додека „толкувањето на знакот“ го лоцира во сферата на свеста на толкувачот. Во едно друго свое подоцнежено истражување, Гжибек го критикува Пермјаков и поради термиолошкото недоумие што се јавува по однос на термините, и како Пермјаков ги користи на „знак“ и на „модел“ ако предвид се земе семиотичкото сфаќање на јазикот како моделативен систем. „Кога Пермјаков зборува за пословиците како знаци, тој под ‘знак’ подразбира еден лингвистички знак, кој, по долга и вообичаена употреба [што резултира со типична и типизирана ситуација – К. Д.], се претвора во вербален стереотип (клише); кога тој зборува за пословиците како ‘модел’, тој ги третира овие како ‘секундарни моделативни системи’... кои се зависни од природниот јазик“ (Grzybek 1994: 54). Врз основа на ова, Пермјаков ги дефинира

паремиолошките форми како јазични клишеа врз основа на нивното денотативно ниво на означување.

Пермјаков, како и многу други паремиолози, како што се: Саздов, Пенушлиски, Величковски и други, на локално ниво, прави разлика меѓу поговорката и пословицата. Тој смета дека поговорките често пати имаат поопшто значење од пословиците, но дека ваквиот критериум не е зависен од паремиолошката форма сама за себе, туку и од целта и од контекстот со кои еден говорител ги употребува во комуникацијата. Во паремиологијата и до ден-денес постојат многу подеднакво точни дефиниции за поговорката, но според структуралистичкиот пристап на Пермјаков, поговорките можат да се разликуваат (од пословиците, но и од другите паремиолошки форми) врз основа на нивната припадност на две групи, односно на незаокружени лични изрази со елипса и на незаокружени лични изрази со замена на второстепените членови. Во споредба со ваквата класификација, пословиците можат да се дефинираат и да се класифицираат како заокружени лични изрази и како заокружени општи изрази (Пермјаков 1970: 11).

За да дојде до сознанието за пословиците како видови јазични клишеа, Пермјаков izdelува три нивоа на нивно проучување: 1. лингвистичко ниво, во кое пословиците се третираат како заокружени синтаксички форми, изделени од фолклорните творби, блиски на нив, какви што се пословичните искази; 2. ниво на реалити, чиј избор и употреба се директно зависни од културата во која се: изговара, применува и модифицира една поговорка или пословица и 3. логичко-семантичко ниво, во кое се izdelуваат инваријантни типови на ситуации во: поговорките, пословиците и останатите паремиолошки форми.

Надоврзувајќи се на идејата на Пермјаков за паремиолошкиот минимум, односно минимум паремиолошки форми, кои мора да ги познава еден зборуваач за да совлада странски јазик, Метерц се фокусира на објаснувањето на важноста на термините „екстензија“ (продолжување, развлекување), дефинирајќи го како вид пролонгирање во кое се задржува значењето на исказот и „дополнување“, при кое значењето на исказот нужно се менува. Обата искази се накратко објаснети теориски во теоријата на Пермјаков и тие не само што наоѓаат своја примена во паремиологијата, туку и во фразеологијата. Според Метерц, двата термини нужно поттикнуваат на прашањето дали „пролонгирањето е една варијанта на [ист] исказ (во случајот со екстензијата) или нов исказ (во случајот со дополнувањето)?“ (Meters 2024: 22). Истражувањата (и особено современите истражувања како ова на Метерц) покажуваат дека и покрај тоа што голем дел од теоријата на Пермјаков можеби изгледа застарено и непрактично за користење за класификација на поговорките и на пословиците во

Кристина Димовска – *Критичка ретроспектива на класификацијата...*

денешните системи на класификација, сепак сè уште побудува интерес, и истражувачите се навраќаат на одредени термини, користејќи ги преку конкретни примери.

Наместо заклучок, во трудов може да се резимира дека Григориј Л'вович Пермјаков создаде една концизна, иако за многумина (Лаухакангас, Гжибек и др.), опскурна, нејасна или непрактична класификација на паремиолошките форми, полна со конфузни или „темни“ (недоволно јасни или конфликтни) термини, кои се, или можеби изгледаат, контрадикторни. Но, главното прашање е дали во паремиологијата се нужни класификации на паремиолошките форми или е поважно тие да се зачуваат во еден дигитален и дигитализиран свет на вештачка интелигенција, во кој се губи врската не само со она што порано се сметало за традиционална мудрост, туку и со паремиолошките форми – поговорката и пословицата како најпознати и најистражувани – во време кога тие веќе не се „стегнати“ и фиксни, стабилни и неменливи изрази (за што постоењето на антипословици е доказ), а во време во кое се заборава нивното првично значење. Класификациите им се важни само на паремиолозите и во паремиолошките истражувања тие можат да внесат уредност и прегледност, но на овој начин тие не се зачувуваат вистински, а веројатно акцентот во современите проучувања треба да биде ставен на иновативните начини за нивно соодветно меморирање преку новите технолошки алатки.

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Пермяков, Г. Л. 1970. *Ог поговорки до сказки (Замейки по общей теории клише)*. Москва: Академия наук СССР, Институт востоковедения.

Латинични изданија

Fattakhova, N. & M. Kulkova. 2014. “The formation of paroemiology in Russia and Germany”. *World Applied Sciences Journal*, 31 (5): 935–939, DOI: 10.5829/idosi.wasj.2014.31.05.14334.

Grzybek, P. 1989. “Two recent publications in Soviet structural paremiology”. *Proverbium* 6, 181–186.

Grzybek, P. 1994. “Foundations of semiotic proverb study”. *Wise words: essays on the proverb*. Mieder, W. (ed.) New York & London: Garland Publishing Inc.

Lauhakangas, O. 2015. “3 Categorization of Proverbs”. *Introduction to Paremiology*. Hrisztova-Gotthardt, H. and M. Aleksa Varga (eds.). Warsaw: De Gruyter Open Poland. 49–67, <https://doi.org/10.2478/9783110410167.3>.

Lauhakangas, O. 2019. “Reappraisal of some classics of paremiology” [Chapter]. Soares, R. & O. Lauhakangas (eds.). 7th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs, ACTAS ICP13 Proceedings. Tavira: AIP-IAP, 2014. International Association of proverbs, AIP-IAP, 132–143.

Meterc, M. 2024. “Cross-genre analysis of paremiological prolongations in Slovenian according to Permjakov’s distinction between extension and addition”. *Proverbium* 41, 22–49.

Permyakov, G. L. 1979. *From Proverb to Folk-Tale. Notes on the General Theory of Cliché*. Moscow: Nauka.

A CRITICAL RETROSPECTIVE OF GRIGORY L. PERMYAKOV’S THEORY/CLASSIFICATION OF PAREMIOLOGICAL FORMS

Kristina Dimovska

“Marko Cepenkov” Institute of Folklore in Skopje

Summary

The paper tried to shed light to certain theories (mainly by Lauhakangas and Grzybek) that criticize Grigory Permyakov’s theory on paremiological forms as linguistic signs. These authors try to explain why his system of classification of proverbs was considered obscure or unpractical.

The paper explains certain operative terms that Permyakov uses in his theory, such as “sign”, “situation”, “paremiological unit” etc. which authors such as Grzybek consider to be problematic because they interfere with semiotic terminology in which similar terms (such as “model” or “sign”) are used. However, the main accent is put on the question whether today’s paremiology needs to be focused solely on classification of paremiological forms or it needs to focus more on preserving these wisdom utterances that are slowly disappearing and are becoming difficult to understand for younger audiences.